

KASTEEL AMERONGEN

BULLETIN

Herfst 2004

Uitgave

Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen

Het groen van natuur en tuinen, het grijs van verharding en civiel werk, het blauw van water en lucht: het palet van de Ginkel Groep is veelkleurig.

Grijs
Groen
BLAUW

Of u nu uw bestaande tuin wilt laten opknappen, nadenkt over een daktuin of wilt zwemmen in uw eigen zwembad. De Ginkel Groep biedt u op elk tuingebeid de ondersteuning die u wenst.

Ginkel Groep

Vestiging: Van Ginkel Veenendaal BV

T 0318 - 51 90 39

F 0318 - 54 03 40

www.ginkelgroep.nl

Veelkleurige kwaliteit in omgevingszorg

B U I T E N L U S T

↳ Een heerlijk diner
in ons restaurant

↳ Een kleine maaltijd
in het café

↳ Een vergadering in
onze "Rode kamer"

↳ Een kopje koffie
op het terras

↳ Wij zorgen ervoor,
dat U zich bij ons
altijd thuis voelt.

Café Restaurant Buitenlust

Burg. Jhr. H. v.d. Boschstraat 13 • 3958 CA Amerongen • Telefoon 0343-451692

www.cafe-rest-buitenlust.nl

Kasteel Amerongen

Bulletin

een uitgave van

Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen

21ste jaargang

nr. 60

herfst 2004

Inhoud

blz.

Donateursmiddag in teken van restauratieproject	2
Schenking	6
Kasteel Amerongen zal kunnen doorgaan met restaureren! Godard van Reede, Heer van Ginckel Van Heer van Ginckel tot Graaf van Athlone	7
Engelenbezoek aan Het Utrechts Archief te Utrecht	16
Boskabouters	17
Huisconcerten in Het Koetshuis van Kasteel Amerongen	20
Muziekarchief Huis Amerongen naar Het Utrechts Archief	22
Herinneringen uit 1918 (deel 1)	25
“ ‘n Prettig uiteinde en een goed begin”....Toen en nu Kerstfeest 1918 op Kasteel Amerongen (deel 2)	27
Verhoging minimum donatie Interesse in het verleden	29
Colofon	31

* * *

Donateursmiddag in teken van restauratieproject

Het is een drukte van belang in het Koetshuis. Honderddertig donateurs en hun gasten vullen de zaal, tot groot genoegen van het Vriendenkringbestuur, de directie en de conservatoren. In goede samenwerking hebben zij de middag voorbereid.

Vice-voorzitter en penningmeester Zuidema heet allen welkom en verontschuldigt voorzitter Van Ommeren, die voor het eerst in twintig jaar verstek laat gaan bij een middag als deze : “... hij geniet van een welverdiende vakantie...”.

Directeur Van Beekhoff vertelt in het kort een en ander over de toekomstplannen voor Kasteel Amerongen. Het idee is het Huis ‘terug-te-restaureren’ naar de situatie zoals deze was aan het begin van de 20ste eeuw, de periode dat graaf Bentinck op Amerongen woonde.

Gebruikmakend van een Huis waar het meubilair is weggeschoven van de muren en bij elkaar gezet onder doeken, heeft men het plan opgevat om voor bezoekers een mogelijkheid te scheppen deelrestauratie binnenshuis te volgen. Daarnaast zal er buitenshuis een restauratie-atelier gemaakt kunnen worden in de garage, die tussen het Noorderpaviljoen en de Paardenstallen ligt. Het mooie is dat het, behalve voor eigen restauraties, ook beschikbaar kan worden gesteld voor restaurateurs in opleiding. ‘Amerongen’ fungeert op bouwkundig restauratiegebied al als een zogenoemde ‘leerlingen bouwplaats’.

Onder het motto: “WEGENS RESTAURATIE GEOPEND” zal het startsein gegeven kunnen worden in april 2005.

In zijn voordracht met dia’s over de ontsluiting van Nederlandse historische zeventiende – en achttiende-eeuwse interieurs refereert de spreker dr. E. Koldewij (senior wetenschappelijk medewerker afdeling Cultuurhistorie/ interieurs van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg) aan het op dit onderwerp toegespitste boek “Leven in toen”, vier eeuwen Nederlands interieur in beeld (1). Deskundigen geven u een kijkje in “honderd van de mooiste, best bewaarde en meest authentieke woonhuisinterieurs die Nederland rijk is”. Mooie voorbeelden worden ons beschreven en getoond, tijdens de lezing. Ook het kasteelinterieur van Amerongen hoort bij deze top-honderd: een artikel voorzien van kleurenfoto’s en een historische zwart/wit foto vindt u in dit boek.

Tijdens de toelichting op het verdere verloop van de middag wordt duidelijk dat er door de grote belangstelling, groepsgewijs en onder begeleiding, door kasteel en tuin gegaan zal worden. Conservator Van der Woude legt de nadruk

op het feit dat het Huis is vrijgegeven door de brandweer mits er, door kleine groepen in ganzenpas lopend, een korte rondgang door het kasteel gemaakt wordt. “Dit geldt vandaag speciaal voor u! Voor anderen geldt het pas vanaf volgend voorjaar...”

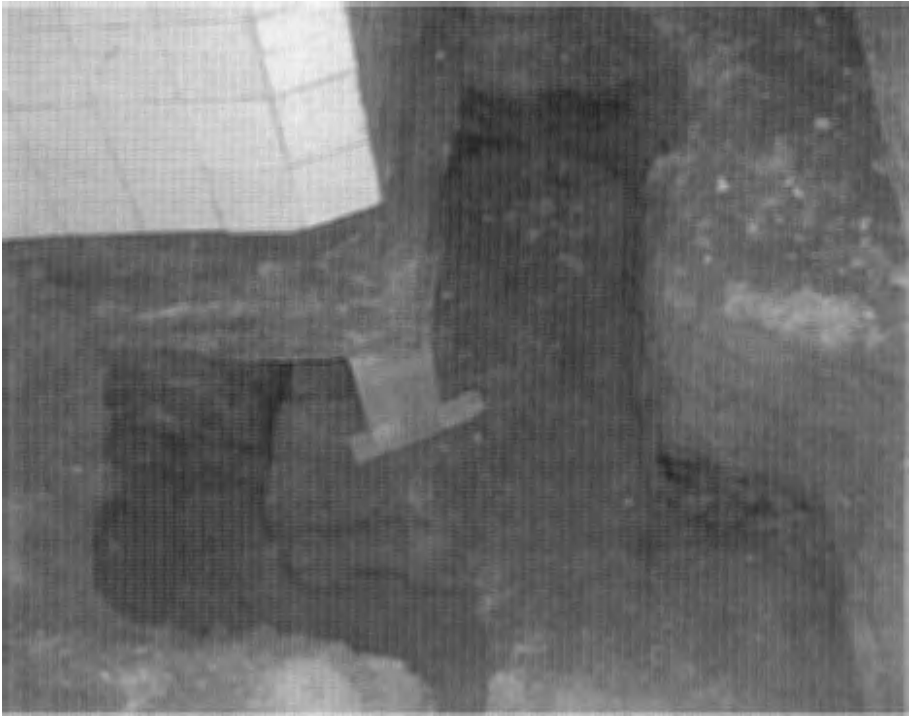
In verband met bouwhistorisch onderzoek naar de reconstructie van de oude fundamenten en naar het gedrag van de huidige kasteelconstructie, gebouwd op die fundamenten, zijn er opgravingen verricht in het onderhuis. Dit alles staat in verband met de restauratie. Door de tekeningen van Roeland Roghman uit 1646/47 bestaan er wel vermoedens hoe de funderingen lopen. Kijkend in de opengelegde vloer zien wij aangestampt puin van na de brand in 1673, enkele kloostermoppen en de aanzet van een boog van de toegangsbrug. Ook het fundament van de poorttoren van het oude kasteel Amerongen is blootgelegd. Deze ligt circa acht meter achter de huidige voorgevel! “Via de ingangspoort kwam men waarschijnlijk op een binnenplaats, waaromheen een aantal kleine en grotere aaneengesloten gebouwen stonden. Sommige hiervan hadden trapgevels.” (2).

Wij lopen verder en zien overal meubels en andere voorwerpen afgedekt met witte doeken. Zo ging dat vroeger ook als de familie op reis ging. Mogelijk iets minder rigoureuus dan het kasteel nu laat zien. Bezitters van buitenplaatsen, met een huis in de stad, verlieten tegen de winter het sobere platteland om te kunnen deelnemen aan de sociale en culturele geneugten die men in een stad kon vinden.

Onderweg naar de hoogste verdieping, zijn er sporen van allerlei vooronderzoeken, onder andere meetpunten geplakt op de scheuren in de muren; een grote luchtvochtigheidsmeter; openstaande deuren, opdat de lucht niet stilstaat in de kamers. De *engelenkamer* is tot rustpunt verklaard tijdens de rondgang, hier staan wat stoelen.

Mevrouw Verdegaal, begeleidster van *de engelen*, geeft uitleg bij enige objecten uit de depots. In ons directe blikveld staat een elegante, zilverlamé dameschoen met hoge hak, met ernaast een diadeem van zilverdraad. Geschokt is men, als op een andere tafel een zijdendamasten roze gordijn uit de Grote Zaal, de erbarmelijke staat waarin het verkeert zo openlijk laat zien. Op de vraag of dát nog wel ooit goed komt, lacht mevrouw Verdegaal en geeft opgewekt een bevestigend antwoord. (Het bewijs is al eens eerder door enkele kundige *engelen* geleverd).

De volgende groep wacht, dus terug naar beneden de mooie, goed verzorgde tuin in. Langs de volop dragende vruchtbomen, de gerestaureerde tuinmuren,

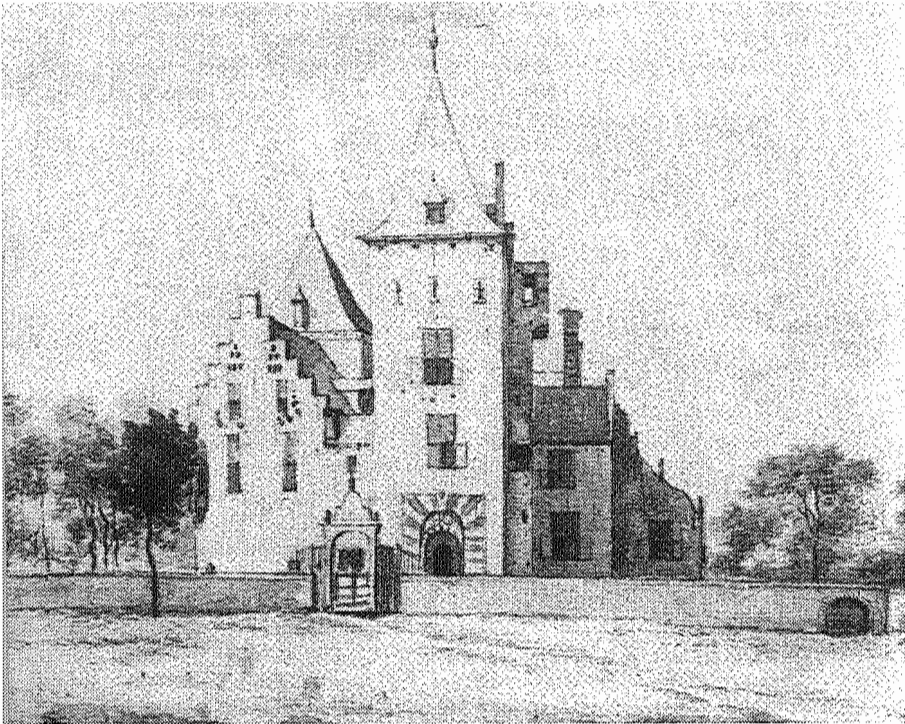
*Historische opgraving in Kasteel Amerongen.
Blootgelegde fundering van het vroegere slot Amerongen,
zwartgeblakerde resten baksteen zijn nog aanwezig.*

Foto: Els Vink.

met hun nieuwe, opzettelijk niet geschilderde spalieren (latwerk), behalve een klein deel om het verschil te laten zien, tot aan de verschillende kassen, kweek en koude bakken. Het is aardig om via de berceau, die in de loop der jaren een loofgang met vrij dik bladerdak is geworden, terug te gaan naar het Koetshuis. Daar is gelegenheid tot het stellen van vragen.

Conservator Van der Woude besteedt ook even aandacht aan het feit dat de berichten in de kranten over de financiële kant van de restauratie, nogal negatief van toon zijn. “Wel mag gezegd worden, dat de soep niet zo heet gegeten wordt als hij wordt opgediend. De overheden steunen ons en staan achter ons”. In het voorportaal van het Koetshuis en ook buiten in de warme herfstzon wordt iets te drinken geserveerd; dat nodigt uit tot onderlinge gesprekken.

H.F. Rotgans – van Blerkom

*Het slot Amerongen zoals het was vóór de verwoesting van 1673.
Oostzijde. Tekening door Roeland Roghman 1646/47.
Rijksprentenkabinet Amsterdam.*

Noten :

1. “Leven in toen”, vier eeuwen Nederlands interieur in beeld. Onder redactie van:
Frans van Burkom, Karin Gaillard, Eloy Koldewij, Ton Schulte, Joost Willink
Stichting Manifestatie Historisch Interieur 2001 Amsterdam
Waanders Uitgevers Zwolle.

2. “Kasteel Amerongen”, pag. 11-12. Auteurs Drs. H.M.J. Tromp en Drs. B. Zijlstra
Redactie Prof. Dr. J.G.N. Renaud en A.I.J.M. Schellart
Nederlandse Kastelen Stichting 1985 derde druk
De Walburg Pers Zutphen.

* * *

Schenking: blokje van zes Ierse postzegels

De heer Dr. W.V.G.C.J.H. von Ilseman heeft onlangs zes postzegels geschonken aan Stichting Kasteel Amerongen. De zegels zijn uitgebracht ter herdenking van het jaar 1691. In dit jaar werd de Ierse stad Athlone veroverd en de capitulatie getekend van de stad Limerick. Beide steden zijn door de troepen van Willem III onder leiding van Godard van Reede, heer van Ginckel, eerste graaf van Athlone (1643-1703) ingenomen. Op de ene postzegel is een brandend Kasteel van Athlone te zien. Van Reede kreeg van Willem III uit dankbaarheid voor de verovering van Athlone de titels graaf van Athlone, Baron van Aughrim en pair van Ierland. Godard van Reede en Patrick Sarsfield (1650-1693) staan samen afgebeeld op de andere zegel. De laatstgenoemde, de leider van de Ierse verzetsbeweging, heeft de stad Limerick verdedigd tegenover troepen van Van Reede. Uiteindelijk gaf de stad zich gewonnen en zo werd in oktober 1691 het verdrag van Limerick getekend.

L. Gerretsen
Assistent Conservator

* * *

Kasteel Amerongen zal kunnen doorgaan met restaureren...!

Grote opluchting en blijdschap overal. De achter ons liggende tijd is een hele spannende periode geweest: vanuit het westen kwam er maar geen nieuws.

Uiteindelijk is het goede bericht bekend geworden op vrijdag 19 november j.l. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap meldde dat er door het kabinet extra geld is vrij gemaakt voor kanjermonumenten die met rijkssubsidie worden gerestaureerd. Uit een 'kous' met 20 miljoen euro zullen, verspreid over het hele land, elf dergelijke monumenten hun deel krijgen. In de provincie Utrecht zijn Kasteel Amerongen en Kasteel de Haar de gelukkigen. H.F.R.-v.B.

* * *

Godard van Reede, Heer van Ginckel

In verband met de aankoop van de zilveren penning, die met hulp van Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen is verwezenlijkt (zie Bulletin nr. 59, zomer 2004) en die ter ere van Godard, Heer van Ginckel vervaardigd werd in 1691, en daarnaast, naar aanleiding van de in dit Bulletin eerder beschreven schenking van zes herinneringspostzegels, leest u hieronder een beschrijving van wat er zich in die tijd heeft afgespeeld rond deze historische figuur.

* * *

Van Heer van Ginckel tot Graaf van Athlone: De carrière van een Utrechtse militair (1644 – 1703)

Athlone, een stadje in het midden van Ierland, ligt op de plaats waar de rivier de Shannon uit Lough Ree stroomt op weg naar de Atlantische Oceaan. Athlone wordt wel "de poort naar het westen" genoemd, een functie die de stad nog steeds vervult als knooppunt van wegen en spoorwegen. Het was de Utrechtse edelman Godard van Ginckel die in de waardigheid werd verheven van eerste Graaf van Athlone en Baron van Augrim. In dit artikel wil ik kort de achtergronden en gevolgen van deze gebeurtenis schetsen.

*Godard van Reede van Athlone in 1691.
'Zwarte kunst', 18de eeuw. H.U.A. Iconografische Atlas.*

Nederland

In 1644 werd Godard van Ginckel geboren te Amerongen als zoon van Godard Adriaan Baron van Reede. Deze laatste was toen sinds twee jaar beschreven in de ridderschap van Utrecht en bekleedde de post van ambassadeur aan vele buitenlandse hoven. Door de Deense koning tot Baron verheven, was hij op het tijdstip van de geboorte van zijn zoon commissaris naar de Keurvorst van Brandenburg.

De Van Reede's (Godard's moeder was Margaretha Turnor, dochter van een Engelse edelman) bewoonden Kasteel Amerongen, dat in 1672 door de Fransen werd verwoest. De wederopbouw vond vooral plaats onder toezicht van Margaretha omdat Van Reede zich – uiteraard vanwege zijn functie – in het buitenland bevond. Johan Maurits van Nassau-Siegen had grote invloed bij de opbouw van het kasteel, want hij was een goede vriend van de Van Reede's.

Godard van Ginckel groeide op in het milieu rond de Nassaus. Hij was een boezemvriend van Willem III en koos voor een carrière in het leger. Zo was hij reeds op 13-jarige leeftijd ritmeester van een compagnie ruiters. Twee jaar later vergezelde hij zijn vader op een reis naar Spanje. Na terugkeer klom hij op tot majoor en later tot kolonel.

In de voetsporen van zijn vader werd hij in 1674 beschreven onder de Edelen van de provincie Utrecht. In 1666 trouwde hij met Ursula Philippota Barones van Raesfelt, die onder andere Vrouwe van Middachten was.

De internationale situatie

Sinds 1650, de dood van Willem II, werd Nederland geregeerd door de republikeinse partij onder leiding van de gebroeders de Witt. De Oranjegezinden, onder wie het 'gemene' volk, haatten hen, ondanks hun voortreffelijke regering. Internationaal was vooral het Frankrijk van de Zonnekoning Lodewijk de Veertiende een bedreigende factor.

Lodewijk had getracht zich meester te maken van delen van Spanje en was door een verbond tussen Engeland, Zweden en Holland hiervan weerhouden. De Fransen zonnen op wraak en in 1672 trok een groot Frans leger de Nederlanden binnen. Er brak een oproer uit. Zoals vaker bij een oorlogscrisis in de Republiek, gingen er luide stemmen op voor de installatie van de stadhouder. Willem III, de jeugdvriend van Van Ginckel werd tot stadhouder benoemd en nam onmiddellijk maatregelen.

Het gepeupel vermoordde de gebroeders de Witt. Willem III verzamelde een groep getrouwen om zich heen, waaronder Godard van Ginckel en stampte een leger uit de grond. Dijken werden doorgestoken om zo de Franse troepen tegen

te houden. Ondanks dat en ondanks het slechte weer, dat de Franse troepen demoraliseerde, ging het niet goed met de strijd. Zeker niet toen het hard ging vriezen en de ondergelopen landen in een ijsvlakte veranderden. De Fransen rukten op en als de dooi niet plotseling was ingevallen, dan hadden ze de gehele Nederlanden onderworpen. Nu werden zij door de weersomstandigheden gedwongen, vlak bij de overwinning, zich terug te trekken.

Opnieuw vormde Willem een grote alliantie tegen de zonnekoning. Hij werd benoemd tot opperbevelhebber van de gezamenlijke troepen. Uit politieke overwegingen werd de band tussen Engeland en Holland versterkt door het huwelijk tussen Mary Stuart, dochter van de latere Engelse koning Jacobus II, en Willem. Een huwelijk dat verrassend goed zou blijken. Deze verbintenis met Engeland zou op het leven van Van Ginckel grote invloed uitoefenen.

Engeland

Na de dood in 1685 van Karel II Stuart, koning van Engeland, ontstond er een gespannen situatie. Engeland was een protestant land, waar katholieke priesters vogelvrij waren en de godsdienstoorlogen van Oliver Cromwell en zijn gevreesde “New model army” nog vers in het geheugen lagen. En hoewel koning Karel een protestant was, hield zijn katholieke vrouw er een eigen kapelaan op na. Dat had al voor veel onrust gezorgd, maar erger was het, dat zij geen wettige opvolger hadden. Nu was Jacobus, de broer van Karel, troonopvolger en hij was veel sterker door het katholicisme beïnvloed.

Het parlement dacht het gevaar van een katholieke soeverein te hebben geneutraliseerd door de dochter van Jacobus, Mary (de volgende in de opvolging), aan een overtuigd protestantse edelman als Willem uitgetrouwde te hebben. Onverwacht kreeg Jacobus op latere leeftijd een zoon. Deze kreeg automatisch voorrang in de opvolging. De kroonprins werd katholiek opgevoed. Opnieuw dreigde nu het spook van een katholieke vorst. Het parlement van Engeland verklaarde in een vanuit wettelijk oogpunt bezien twijfelachtige constructie, dat Jacobus, die – onder dwang – het land had verlaten, daarmee zijn rechten op de troon had verloren. Nu werd Mary uitgenodigd de opengevallen plaats in te nemen. Mary echter weigerde voorrang te nemen voor haar echtgenoot, en zo werd in de Glorieuze Revolutie van 1688, zoals de gebeurtenis in de geschiedenis is terechtgekomen, Willem, stadhouder van Holland, koning Willem III van Engeland. Toen Willem in november van dat jaar naar Londen vertrok, werd hij vergezeld door Godard van Ginckel. In de oorlogen tegen de Fransen had Van Ginckel zijn waarde bewezen. Hij was in de slag bij Senef in 1674 gewond geraakt maar daarvan geheel hersteld. Zijn militaire loopbaan was voorspoedig

verlopen en Van Ginckel was intussen opgeklommen tot Luitenant-Generaal der Cavalerie.

Ondanks de uitnodiging die Willem van het parlement had ontvangen, waren vele Engelsen op de hand van Jacobus. Ook legeronderdelen, die nog onder Jacobus gediend hadden, bleken onbetrouwbaar. Toen marsorders van Willem III werden ontvangen en duidelijk werd dat Engelse soldaten op het continent zouden moeten strijden, braken er muiterijen uit. Het was de taak van Van Ginckel om enkele van deze muiterijen neer te slaan. Zo bracht hij het regiment van de “Royal Scots Guards” op, die in plaats van zich te begeven naar Ipswich om naar Vlaanderen te worden overgezet, besloten hadden terug te keren naar Schotland.

Nadat de rust was weergekeerd werd Van Ginckel benoemd tot bevelhebber van Noordelijk Engeland met zijn hoofdkwartier in Berwick- on- Tweed. Daar kreeg hij onder meer te maken met een visitatiecommissie van het parlement, die kwam onderzoeken hoe het met het leger gesteld was. Nu viel de toestand onder de Deense en Hollandse soldaten mee, maar de Engelse troepen waren van twijfelachtige kwaliteit. Ook de loyaliteit van hun commandanten was soms weinig betrouwbaar. Willem III bleef daarom veel gebruik maken van de Hollandse officieren die met hem waren meegekomen naar zijn nieuwe koninkrijk.

Jacobus had intussen bij de Zonnekoning een welkom onderdak gevonden en probeerde met Franse steun zijn verloren koninkrijk te heroveren. Jacobus was niet alleen koning van Engeland en Schotland, maar ook van Ierland en uit dat land kwamen bemoedigende geluiden. De katholieke Ieren, eeuwenlang reeds onderdrukt door protestantse Engelsen, waren onder leiding van de plaatsvervanger van de koning, de Lord-Lieutenant, in opstand gekomen tegen Willem en Mary. Jacobus werd overgehaald naar Ierland te vertrekken om daar persoonlijk het leger aan te voeren en een invasie naar Engeland voor te bereiden. Op 12 maart 1689 landde Jacobus met 2500 man Franse troepen in Kinsale, in het zuiden van Ierland.

Het Engelse parlement, zich bewust van het gevaar, vroeg hun nieuwe koning een leger te sturen naar Ierland. Willem zag de gebeurtenissen veel meer in Europees verband en was zich bewust van de machinaties van Lodewijk XIV. Een strijd in Ierland zou kostbare legereenheden onttrekken aan de strijd op het continent. Hij concentreerde zich daarom op de regeringszaken in Engeland en stuurde als plaatsvervanger de oude generaal Schomberg naar Ulster (Noord-Ierland). Jacobus had, na een succesvolle tocht door het zuiden van Ierland, bij

het beleg van Londonderry reeds een nederlaag geleden. De landing van het grote leger van Schomberg, waardoor de protestantse Schotten in Ulster zich voor Willem III verklaarden, verminderde zijn hoop op een verenigd Ierland onder zijn banier. Schomberg zette zijn veldtocht niet door, maar zond klagerige brieven naar Londen over de toestand van zijn troepen en het tekort aan wapens en rantsoenen. Vooral de Engelse troepen, die onervaren waren en onwetend wat betreft het nut van hygiëne en fatsoenlijke onderkomens, werden gedecimeerd door ziekten en desertie. Willem wilde een eind maken aan de onzekere toestand in Ierland en besloot persoonlijk over te steken en een nieuwe veldtocht tegen zijn schoonvader te ondernemen. Uiteraard werd hij hierbij vergezeld door zijn oude krijgsmakker Van Ginckel. Samen arriveerden ze in juni 1690 in Carrickfergus bij Belfast.

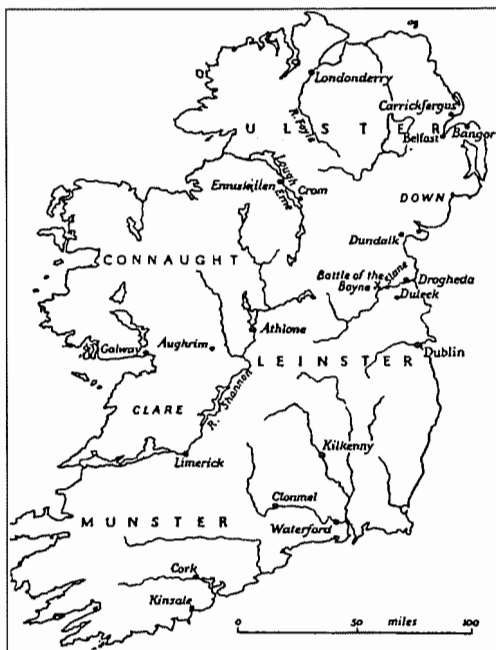
De slag bij de Boyne

De komst van koning Willem III gaf de Engels-Schotse troepen weer nieuwe moed en aan het hoofd van 36.000 man marcheerde Willem naar het zuiden, in de richting van Dundalk. Jacobus, die dit nieuws vernam, verzamelde eveneens zijn troepen en trok vanuit Dublin naar Dundalk, om daar slag te leveren. Jacobus zette zijn tocht echter niet door, maar trok zich halverwege terug. En zo kwam het, dat op de ochtend van 30 juni de beide legers elkaar ontmoetten aan de oevers van de rivier de Boyne. De Iers-Franse troepen van Jacobus hadden het strategisch overwicht, met de rivier voor zich en versterkingen rond hun kampement, maar bestonden uit slechter bewapende en slecht geoefende soldaten. Willem had de betere generaals en goed geoefende manschappen, waaronder Hollandse keurcorpsen die op het continent veel ervaring hadden opgedaan.

De eerste dag ging voorbij met het wisselen van schoten, waarbij Willem bijna het leven verloor. Hij was voor een maaltijd bij de oever van de stroom gaan zitten, toen een Ierse wachtpost aan de overkant hem in het vizier kreeg en een kogel afvuurde. De kogel schampte langs zijn schouder af en liet slechts een kleine wond achter, maar hij vertelde zijn geschrokken metgezellen dat “het niet nodig was voor een kogel om dichterbij te komen” en trok zich buiten schootsafstand terug. De volgende dag stak een deel van Willems troepen de rivier over, waarop Jacobus ze met zijn hoofdmacht tegemoet trok. Willem, aan het hoofd van de cavalerie, stak op een andere plaats over en ging het gevecht aan met de Ierse cavalerie. In de hete strijd die ontstond verloor Schomberg het leven, maar een strijdkreet van Willem gaf zijn troepen nieuwe kracht. Van Ginckel voerde een uitval uit die de tegenstanders aan het wankelen bracht en toen de Ierse commandant gevangen werd genomen, sloegen de Ieren op de vlucht. Jacobus, die de strijd van een nabije heuvel had gevolgd, gaf zijn paard de sporen en reed

naar Dublin, zijn leger achterlatend. Bij aankomst in Dublin werd hij opgenomen in het huis van een hoge edelvrouw. Hij verweet haar : “Mevrouw, Uw landgenoten zijn er vandoor gegaan”. Zij gaf hem ten antwoord: “Het lijkt erop, dat U als eerste bent aangekomen”.

Willem trok de volgende dag naar Drogheda aan de monding van de Boyne en vandaar uit naar Limerick, de richting die de hoofdmacht van de Ieren had genomen. Jacobus vluchtte naar Frankrijk. Naar aanleiding van de overwinning had Van Ginckel zijn vader geschreven: “Dit is een grote overwinning die een

Kaartje van Ierland en Noord-Ierland.

hoop goeds zal brengen voor Europa en de bondgenoten tevreden zal stellen”. Toch waren de Ieren nog niet verslagen.

Limerick

Willem sloeg rond de stad Limerick het beleg op, maar tekort aan munitie dwong hem het weer op te heffen. Dit gaf de Ierse troepen respijt en enig zelf-respect terug. Willem vertrok naar het continent en in zijn afwezigheid benoemde hij Van Ginckel tot opperbevelhebber. In de volgende winter voerde Van Ginckel met de Ieren een aantal vredesonderhandelingen. Deze leidden niet tot

enig resultaat, gedeeltelijk door het succesvol optreden van de Ierse verzetsbeweging onder leiding van Patrick Sarsfield, maar ook omdat de Ieren geen vertrouwen hadden in hun protestantse tegenstander. Van Ginckel had het in zijn winterkwartier in Kilkenny zwaar te verduren onder de aanvallen van de Ierse guerillastrijders.

Na de winter verkeerde het leger van Van Ginckel in slechte staat. Tekort aan geld had reeds geleid tot het opheffen van enkele regimenten, voordat in april 1691 het langverwachte geld eindelijk arriveerde. Tevens ontving Van Ginckel instructie om de strijd zo snel mogelijk te beëindigen: de troepen die in Ierland werden vastgehouden waren noodzakelijk voor de strijd op het continent en een vredesregeling had de voorkeur. Van Ginckel mocht gunstige voorwaarden stellen, zeer tegen de zin in van het Engelse parlement. Willem was vanuit de Nederlandse situatie gewend een tolerante houding aan te nemen inzake religieuze verschillen, maar de Engelsen wilden met alle geweld de katholieke Ieren straffen.

Van Ginckel startte zijn veldtocht met de inname van Athlone. De stad was zwaar versterkt door de Franse generaal St. Ruth maar Van Ginckel wist in een reeks bestormingen de verdediging te doorbreken. Van Ginckel bood de Ieren gunstige voorwaarden, maar St. Ruth stak een spaak in het wiel en zette de plaatselijke bevolking op tegen de Engelsen.

Nabij Augrim, ten westen van Athlone, sloeg de Fransman een nieuw kamp op. Daar kwam het enige dagen later tot een treffen tussen de strijdmachten van Van Ginckel en St. Ruth, een treffen dat de laatste met de dood moest bekopen. Deze slag, waar 7.000 Ieren het leven bij verloren, deed de weegschaal doorslaan. Een groot deel van West-Ierland kon nu worden ingenomen. Alleen bleef – opnieuw – Limerick als haard van verzet over. Door het slechte weer kon Van Ginckel zijn artillerie niet vervoeren. Hij wilde voorkomen opnieuw rondom Limerick een lang beleg te moeten opslaan. Willem drong hier juist op aan, omdat hij vreesde dat de Fransen in Ierland zouden landen. Deze aarzelden echter te lang en Van Ginckel wist het achterland van Limerick te veroveren. De verdedigers van Limerick, in de overtuiging dat ze door alle bondgenoten in de steek waren gelaten, gaven zich over.

Graaf van Athlone

Het was Van Ginckel die nu ging onderhandelen over de voorwaarden van de overgave. Hij was daarbij gebonden aan de voorwaarden die koningin Mary had gesteld. In oktober 1691 werd het verdrag getekend. De dankbaarheid van Willem voor deze belangrijke overwinning uitte zich in de benoeming van Van

Ginckel tot Graaf van Athlone en Baron van Aughrim en Pair van Ierland. De tocht van Van Ginckel naar huis, via Dublin en Londen, was een zegetocht. Overall werd hij met gejuich binnengehaald.

In zijn nieuwe waardigheid besloot Godard van Ginckel (die ook bevorderd was tot generaal der cavalerie en van koning Christiaan V van Denemarken een ridderorde had ontvangen) een bij zijn status horende woning te bouwen. Het oude kasteel Middachten werd tot de fundering afgebroken en een nieuw huis verrees er voor in de plaats. Dit was gebaseerd op een model van de architect Jacob Roman uit 1693 en werd gebouwd door Steven Vennecool. Het nieuwe kasteel Middachten (bij Arnhem) lijkt veel op dat van Amerongen, het ouderlijk huis van Van Ginckel. Het is echter luxueuzer en moderner. Het motto van Van Ginckel, *Malo mori quam foedari* (eerder dood dan oneer), bevindt zich boven de ingang.

Lang heeft de graaf niet kunnen genieten van de ruim 10.000 hectare grondgebied in Ierland die met de titel meekwam. In 1699 werd in het Engelse parlement, waarin een sterke stemming heerste tegen de 'buitenlandse profiteurs', besloten dat een groot deel van de gebieden die Willem aan gunstelingen had geschonken, moest worden geretourneerd. Van enige dankbaarheid jegens de militaire successen die voor het parlement waren behaald, was geen sprake meer.

Godard was met Willem III teruggekeerd naar het vasteland en vergezelde hem zowel bij verdere veldtochten als bij jachtpartijen. Zijn kasteel te Middachten verwelkomde meermalen de hoge gast en Van Ginkel kreeg in 1692 de titel van Opperjagermeester van de Veluwe. Dit waren niet de laatste eretekenen: in 1697 werd hij Landcommandeur van de Duitse Orde.

Zijn leven bleef staan in het teken van de strijd tegen de Fransen. Hij was erbij toen Namen door Lodewijk XIV werd ingenomen, hij streed in de slag bij Landen, waar hij ternauwernood de verdrinkingsdood ontliiep en – zoete wraak – in 1695 heroverde hij Namen op de Franse troepen.

In 1702 was hij het, die de Franse troepen bij de Mookerheide verhinderde Nederland binnen te vallen. Zijn 14.000 manschappen hielden een meer dan drie keer zo groot Frans leger op afstand.

Na de dood van de Prins van Nassau-Saarbrücken werd hij Opperbevelhebber van de Nederlandse troepen. Nog geen jaar later, in februari 1703, overleed hij aan een beroerte en werd begraven in Amerongen. Zijn heerlijkheden werden verdeeld onder zijn zoons.

Tot dit punt is het artikel van de heer F. Vogelzang te Utrecht overgenomen.
De auteur gaat nog in op de gevolgen van het betrekkelijk korte verblijf van Willem III en zijn generaal Godard van Ginckel met betrekking tot de later ontstane godsdiensttwisten, tot in onze tijd. Wij laten dat hier buiten beschouwing door ruimtegebrek. Echter, de laatste alinea uit de tekst luidt:

En de bittere ironie is dat Willem III een tolerante houding jegens de katholieken probeerde te introduceren en Van Ginckel, bij het sluiten van het Verdrag van Limerick, vele katholieken vrijuit liet gaan en optrad tegen de Engelse soldaten, die zich wilden wreken op de hulpeloze Ierse gevangenen.

Literatuur:

Aalbers, J., Reinier van Reede van Ginckel en Frederik Willem van Reede van Athlone, kanttekeningen bij de levenssfeer van een adellijke familie, voornamelijk gedurende de jaren 1722-1742. In: Jaarboek Oud-Utrecht 1982, (Utrecht 1982) p. 91-151

Childs, J., The british army of Willem III 1689-1702 (Manchester 1987)

Foster, R., Modern Ireland 1600-1972 (London 1988)

Molhuijsen, P.C. en **P.J. Blok**, Nieuw Nederlands biografisch woordenboek. Deel III (Leiden 1914)

Raaij, S. van en **P. Spies**, The royal progress of William and Mary (Amsterdam 1988)

Stewart, A.T.Q. The narrow ground. Aspects of Ulster 1609-1969. (London 1977)

Traill, H.D., William the Third, (London 1926)

Troost, W., William III and the Treaty of Limerick (1691-1697), (proefschrift R.U. Leiden, 1983)

Wittert van Hoogland, E.B.F.F., De Van Reede's van Amerongen, graven van Athlone in woord en beeld (zj, zp)

Zee, H. en **B. van der**, William and Mary (London 1988)

Bovenstaand artikel "Van Heer van Ginckel tot Graaf van Athlone" is eerder gepubliceerd in het maandblad "Oud-Utrecht", 65ste jaargang, nummer 4 – april 1992. Uitgever is de Vereniging tot beoefening en tot verspreiding van de kennis der geschiedenis van stad en provincie Utrecht.

* * *

Engelenbezoek aan Het Utrechts Archief te Utrecht – 12 aug. 2004

Het was op zo'n augustusdag met zon en regen, dat de *engelen* waren uitgenodigd een bezoek te brengen aan Het Utrechts Archief te Utrecht met als hoofddoel het inzien van het Archief van Huis Amerongen.

Medewerkster van het archief Nettie Stoppelenburg, een vriendin van onze 'nieuwe' *engel* Geurte Harskamp, ontving ons hartelijk en vertelde ons uitvoerig en enthousiast hoe Het Utrechts Archief functioneert, althans in normale omstandigheden. Op het ogenblik is er een uitgebreide verbouwing aan de gang.

Eerst leidde zij ons rond langs de kamer (zaal is een te groot woord), waar bezoekers de archiefstukken kunnen opvragen en raadplegen, vervolgens langs een ruimte waar wij interessante etsen en tekeningen van Kasteel Amerongen en haar omgeving bekeken. De meeste waren ons wel bekend. Ten slotte werd de belangrijkste ruimte bezocht: de eigenlijke, gekoelde archiefzaal, waar de enorme verrijdbare stellingen vol archiefdozen te bezichtigen waren. Ieder van ons mocht een doos met documenten van het Archief van Huis Amerongen kiezen, die wij daarna rustig hebben kunnen inzien.

Wij zagen brieven van Louise Henriëtte van Nassau Zuylestein ("Miledy") 1688-1757, getrouwd met de 2de Graaf van Athlone, die vol bezorgdheid was over haar kleinkinderen die in Den Haag tegen de pokken werden ingeënt: de eerste pokkeninenting in Nederland in 1754. Haar eigen drie volwassen kinderen had zij al eerder verloren, maar alleen de oudste aan de pokken. (1).

Wij bekeken een doos met rekeningen van de dorpschirurgijn voor "Miledy". Er was een boerenknecht uit Overberg ziek. Zijn ziekte duurde de hele maand juli, maar aan het eind van de maand was hij overleden. De medicijnen en adviezen, ook van een "echte" dokter uit Utrecht hebben niet mogen baten. Uit een andere doos kwamen rekeningen (op 'klad papiertjes') voor de huishouding en voor persoonlijke zaken, zoals handschoenen, "moffies" en kanten lubben. Ook was er een doos met spelletjes en raadseltjes uit het einde van de 19de eeuw.

Al lezende vonden wij dat de bewoners ons zeer nabij kwamen, het viel ons zwaar de documenten weer op te bergen. Het was echter tijd om te vertrekken. Velen van ons zijn van plan nog eens zelf op een andere keer terug te komen. Het is toch wonderbaarlijk en verheugend, dat het Archief voor iedere belangstellende toegankelijk is. Het archief van het Kasteel Amerongen blijkt een van de meest geraadpleegde archieven te zijn, ze behoort bij de top-vier!

N. Hangelbroek - Blok

A.W.J. Mulder, "Het Kasteel Amerongen en zijn bewoners", Maastricht 1949. (1) p.116 – 122 en stamboom II De van Reede's van Amerongen. Pokkenineningen vonden in Nederland al rond 1760 plaats, Belle van Zuylen, het nichtje van Annebet, werd ook al ingeënt. (mededeling Nette Stoppelenburg, HUA).

* * *

Boskabouters

Ieder die enigszins op de hoogte is met het reilen en zeilen van Kasteel Amerongen, kent de *tuinkabouters*. Die bekendheid is verdiend want deze groep nijvere handwerkslieden heeft de kasteeltuin in de tachtiger jaren van de vorige eeuw gered vanonder een deken van wildwoekerende brandnetels en ander plantaardig gespuis. En sindsdien zorgen zij er onvermoeibaar voor, dat zowel kenners als tuinleken het een genot vinden om in de kasteeltuin van Amerongen te vertoeven.

Dat nog een groep amateur-tuinlieden, *de boskabouters*, bijdraagt aan het verblijfs-genot op de terreinen van Kasteel Amerongen, is echter minder algemeen bekend. Nu smacht deze groep allerminst naar bekendheid, en nog minder naar erkenning. Maar voor de volledigheid, en niet te vergeten voor de geschiedschrijving, leek het ons wenselijk aan die situatie een eind te maken.

Zoals u uit de naamgeving begrijpt, houden *de boskabouters* zich vooral onledig met het onderhoud van het parkbos van Kasteel Amerongen. Gedurende de wintermaanden kunt u op de tweede zaterdag van elke maand danook de geluiden horen van zagen, bijlen, kabouterstemmen en wat dies meer zij. Verwacht geen orgie van hedendaags gedruis, want genoemde en andere gereedschappen worden bediend zonder tussenkomst van motorkracht. Maar hoe zijn deze *boskabouters* nu eigenlijk aan hun werkplek gekomen, zult u willen weten.

Wel, het zal u bekend zijn dat het water van de Nederrijn periodiek zodanig stijgt, dat kasteeltuin en –bos onder water komen te staan. Afgezien van het achterstallige onderhoud in de ruimste zin, gaf de daarmee gepaard gaande aanvoer van voedingsstoffen een niet te verwaarlozen impuls aan de ontwikkeling van brandnetel en zijn kornuiten. Met als gevolg dat de jonge beukenaanplant in het Zuiderbos de grootste moeite had 'het hoofd boven water te houden'. In het voorjaar van 1988 trok De Lions Club Utrechtse Heuvelrug te Doorn zich het lot aan van deze jonge bomen, zette op vrije zaterdagen een aantal leden in, en bevrijdde de kleine beuken van hun belagers. Met het zeer positieve gevolg dat in het vervolg menskracht kon worden vervangen door een mechanische bos-

maaier, en aldus het regulier onderhoud werd veilig gesteld. Genoemde activiteit toonde onontkoombaar aan dat het bos niet goed te onderhouden was zonder tussenkomst van vrijwilligers. Daarom is er in 1990 een verbond gesmeed tussen genoemde Lions Club en de Rotary Club Doorn. Deze twee serviceclubs vormden een collectief dat zich tot taak stelde onderhoudswerkzaamheden te gaan verrichten in het parkbos van Kasteel Amerongen. En tooiden zich met de naam *boskabouters*.

De lichting *boskabouters* uit de vorige eeuw ..., winter 1994/'95.
Foto: Aaf de Ridder.

De coördinerende taken lagen (en liggen tot op de huidige dag) in handen van mevrouw Aaf de Ridder. *Tuinkabouter* Aaf vormde de trait-d'union tussen *tuinen boskabouters*. Ze droeg ons niet alleen de werkzaamheden op (en zag streng toe op adequate uitvoering ervan), maar kon ook voor deskundige uitleg zorgen. In de loop van de negentiger jaren zijn *de boskabouters* los komen te staan van de serviceclubs en werden dus ook vrijwilligers verwelkomd zonder binding met Lions of Rotary.

Wat voeren deze lieden nu eigenlijk precies uit, zult u zich langzamerhand terecht afvragen. Welnu, zonder volledigheid na te streven zal ik hieronder een opsomming van onze werkzaamheden geven. U weet dat naast overstromingen, zo nu en dan ook stormen onze windstreken teisteren. Op dat deel van het bos dat 'Envelop' wordt genoemd (en waarop het muziekprieeltje staat, dat ons

periodiek tot schafteek strekte) werden door zo'n storm een flink aantal oude eiken en beuken geveld. Werd tot dantoe de onderbegroeiing, van vooral braam en vogelkers, door de bomen in toom gehouden, daarna zorgde het rijkelijk toestromende licht ervoor dat deze vroegere onderbegroeiing tot een ware plaag uitgroeide. Bovendien schoten op de Envelop talloze esdoorns op. Het *boskabouter-collectief* heeft zich enkele jaren bezig gehouden met het verwijderen van de ongewenste plantengroei ter plaatse. Opdat ook hier jonge bomen geplant zouden kunnen worden, waartussen de bosmaaier in zijn element zou zijn. Met hetzelfde doel is soortgelijk werk uitgevoerd in het Zuiderbos, en in het zuidoostelijke parkbos.

Daarnaast hebben wij jarenlang een ongelijke strijd gevoerd op – vooral – de zuidijk van het kasteel. Deze moest worden vrijgehouden van opschietend ongewenst groen, maar de groei van de struiken bleek onze bestrijding ervan ongeveer in evenwicht te houden. Op onverklaarbare wijze, dus zonder inzet van ongeoorloofde middelen, hebben de *boskabouters* echter gezegevierd. Een en ander geschiedde alweer opdat regulier onderhoud te zijner tijd mechanisch zou kunnen worden gedaan, dus een 'maairegime' kon worden ingesteld. Dat doel is inmiddels bereikt, zodat wij ons ook uit deze werkzaamheden hebben teruggetrokken.

Een bijzondere activiteit was het aanleggen van een beregeningsinstallatie voor de boventuin in de negentiger jaren. Die installatie was nodig om de inmiddels schitterend geworden borders, maar ook de gazons, van water te kunnen voorzien als de omstandigheden daarom vroegen. De Stichting Vriendenkring had voor *de tuinkabouters* een pomp aangeschaft waarmee water uit de gracht kon worden opgepompt. Via het aangelegde leidingensysteem kon het opgepompte water vervolgens naar de boventuin worden gevoerd, zodat groei en bloei daar ook bij droogte waren gewaarborgd. Dit irrigatiesysteem functioneert nog steeds.

Een karwei dat aanzienlijke verliezen aan *boskabouter-calorieën* veroorzaakte was het verwijderen van elzenopslag langs de oevers van Envelop en Zuiderbos. Opslag is in dit verband danook een misleidende term, want er moesten soms hele bomen worden gerooid.

Afgelopen winter hebben *de boskabouters* zich naast het uitvoeren van werkzaamheden als genoemd, bezig gehouden met het uitgraven van grond rondom de nieuw geplante eiken op de oostelijke dijk. Aldus 'in een kommetje gezet' kunnen ze meer profiteren van het water dat op gezette tijden door de tuinman wordt aangevoerd.

Hoewel – zoals uit het voorgaande duidelijk zal zijn – *de boskabouters* zich onophoudelijk trachten overbodig te maken, is dat tot nu toe niet gelukt. Sterker nog, er tekent zich alweer een toekomstig karwei af. De jonge beuken in het Zuiderbos moeten namelijk weer worden gedund en de paden in het park hersteld. Kortom, *het boskabouter-collectief* hoopt zich als bosdivisie van de *tuin-kabouters* te kunnen blijven inzetten voor het parkbos van Kasteel Amerongen, zolang daartoe de noodzaak bestaat.

Namens *de boskabouters*,
B.W. Knol

* * *

Huisconcerten in het Koetshuis van Kasteel Amerongen

Op zaterdag 26 februari 2005 opent Het Blazers Kamer Collectief
de tweede serie van drie Huisconcerten in het Koetshuis.

Het behoeft misschien niet telkens benadrukt te worden dat de concerten in Amerongen muzikaal van hoog niveau zijn. Als u daar ook maar één keer bij bent geweest kunt u dit beamen en zult u de andere concerten niet over willen slaan. Niet alleen de bezoekers spreken hun lof uit. De uitvoerende musici prijzen de concertzaal, de toehoorders en de organisatie. Velen van hen informeren naar een volgende gelegenheid weer een optreden te mogen verzorgen. De Muziekcommissie hoort dit allemaal graag en veronderstelt dat u familie en vrienden uitgebreid uw belevenissen vertelt, zodat zij vol vertrouwen kaarten reserveren.

Het Blazers Kamer Collectief bestaat uit Barbara Deleu – fluit, Pauline Oostenrijk – hobo, Lars Wouters van den Oudenweijer – klarinet en Bram van Sambeek – fagot.

In 2004 is het Kwartet op initiafief van Pauline Oostenrijk en Lars Wouters van start gegaan. Met de twee andere topblazers spelen zij dit seizoen werken van o.a. Ibert, Milhaud en Pijper. Van Ibert speelt het Collectief ‘Deux Pieces’, van Milhaud het stuk ‘Pastorale’ en van Willem Pijper wordt de compositie ‘Trio’ uitgevoerd.

Barbara Deleu behaalde haar meesterdiploma met grootste onderscheiding aan het Koninklijk Conservatorium in Brussel. Bij nationale en internationale concoursen werden haar diverse prijzen toegekend. Naast haar deelname aan het Collectief speelt zij in het Nederlands Blazersensemble. Sinds 1997 is zij werkzaam als hoofdvakdocente aan het Conservatorium in Brussel.

Pauline Oostenrijk ontving in 1999 als eerste hoboïste de prestigieuze Nederlandse Muziek Prijs, de hoogste staatsonderscheiding op het gebied van klassieke muziek. Momenteel maakt zij als solo-hoboïst deel uit van het Residentie Orkest en doceert aan de conservatoria in Amsterdam en Den Haag. Binnen en buiten Europa trad zij op als soliste bij verschillende orkesten. Componisten als Louis Andriessen, Jeff Hamburg en Gijs van Dijk schreven composities die aan Pauline Oostenrijk zijn opgedragen.

Klarinettist Lars Wouters van den Oudenweijer studeerde met onderscheiding af aan het Rotterdams Conservatorium. Daarna vertrok hij voor verdere studie naar de Julliard School for Music in New York. Bij diverse concoursen veroverde hij de eerste prijs. Na zijn solodebuut in 1999 in het Concertgebouw, wordt Wouters met grote regelmaat uitgenodigd voor een optreden. Hij draagt zijn kennis en vaardigheden over aan studenten van het Brabants Conservatorium. Lars Wouters wordt alom erkend als een topklarinetist met een geheel eigen stijl.

Bram van Sambeek kreeg op 10-jarige leeftijd zijn eerste lessen op de fagot. Jaren later sloot hij in 2001 zijn opleiding aan het Haags Conservatorium af, met een 9.5 voor zijn spel.

Het Ruysdael Kwartet speelt op zaterdag 26 maart 2005.

Dan worden werken van Van Beethoven, Bartók en Ter Veldhuis ten gehore gebracht. Joris van Rijn en Jacobien Rozemond bespelen respectievelijk de eerste en de tweede viool, Gijs Kramers de altviool en Winnyfred Beldman de cello.

Het Ruysdael Kwartet wordt in Europa beoordeeld als het meest veelbelovende jonge strijkkwartet. De leden ontmoeten elkaar op het Conservatorium in Den Haag. Van Ludwig van Beethoven spelen zij het Strijkkwartet in cis opus 131. Voorts het Strijkkwartet nummer 3 van Bela Bartók. Speciale aandacht wordt gevraagd voor het Strijkkwartet nummer 3 van Jacob ter Veldhuis.

Van de hedendaagse componisten worden momenteel van Ter Veldhuis de meeste werken uitgevoerd. De componist is zelf aanwezig tijdens het concert en vertelt over het ontstaan en de achtergronden van zijn werk. Zelf zegt Ter Veldhuis: “Componeren is een eenzaam vak. Daarom ben ik blij met deze concerten waar ik aanwezig kan zijn op het podium en bij het publiek”. Alweer een overtuigende reden om te komen luisteren.

**“Alma”, een muzikaal-theatraal portret van Alma Mahler
op zondag 22 mei om 14.30 uur.**

Met deze uitvoering wordt het concertseizoen afgesloten.

De tekst van de voordracht is geschreven door de auteur Anna Enquist. Deze monoloog van de actrice Anita van Soest wordt muzikaal begeleid door het Orion Ensemble, dat zich onderscheidt door zijn veelzijdige, originele en thematische repertoire keuze. Het Ensemble wordt gevormd door Pauline Terlouw – viool, Carla Schrijner – cello en Leonard Leutscher – piano.

Het programma wordt aangekondigd als unieke productie: een concertante monoloog in vier delen op muziek van Chopin, Mahler en Arends.

M. van der Randen
voorzitter Muziekcommissie

* * *

Muziekarchief Huis Amerongen naar Het Utrechts Archief

Maandag 1 november 2004 heeft de officiële overdracht plaatsgevonden van het muziekarchief van Huis Amerongen aan Het Utrechts Archief.

De overdracht wordt bezegeld met het zetten van een handtekening.

V.l.n.r. mr.dr.s. A.G.F. de Brauwere, namens de SKA; directeur van Het Utrechts Archief, de heer J.T.J. Jamar; mr. D. van Beekhoff, directeur van Kasteel Amerongen. Foto: Stichting Kasteel Amerongen.

Deze collectie, die bijna 500 inventarisnummers omvat en werd ontsloten door drs. Clemens Romijn, weerspiegelt de muzikale activiteiten van de adellijke bewoners van Huis Amerongen vanaf de achttiende eeuw. Dit is tamelijk bijzonder omdat er in Nederland slechts twee andere muziekbibliotheken van adellijke families bewaard zijn gebleven.

De geschiedenis van Huis Amerongen gaat terug tot de late middeleeuwen: in 1286 verklaarde de graaf van Holland, Floris V dat Borre en Diederik van Amerongen zijn leenmannen waren geworden *van den huysen dat si doen timmeren* te Amerongen. In deze tijd was Huis Amerongen een woontoren omgeven door een gracht. Meerdere malen werd het huis geplunderd en liep het schade op.

In 1557 kwam het huis door verkoop in handen van het Westfaalse geslacht Von Rhede, die het vier eeuwen in bezit zou hebben. De familie Van Reede bracht diverse diplomaten en hoge militairen voort en verkeerde in de hoogste kringen, zoals aan het Haagse hof.

Het huis werd in de loop der eeuwen diverse malen uitgebreid en verbouwd. Tijdens de Franse bezetting 1672/1673 werd het opnieuw geplunderd en in brand gestoken. Herstel was niet meer mogelijk, waardoor Huis Amerongen tussen 1674 en 1680 op initiatief van Godard Adriaan van Reede (1621-1691) en zijn vrouw Margaretha Turnor in klassicistische barokstijl werd herbouwd.

Brieven van Constantijn Huygens (1596-1687) bevatten de vroegste vermeldingen over de muzikale belangstelling van de familie Van Reede. Huygens componeerde in 1680 enkele luitwerken voor Ursula Philipotta van Raesfeld, sinds 1666 echtgenote van Godard van Reede (1644-1703). Godard was een trouw Oranje-aanhanger. Nadat prins Willem III stadhouder en koning van Engeland was geworden, werd Godard van Reede door hem op diplomatieke en militaire missies gestuurd. Vanwege zijn militaire verdiensten (onder andere zijn overwinningen op Koning Jacobus II in Ierland) verwierf Godard de titel Graaf van Athlone, [*zoals ook, bij toeval, te lezen valt in het voorgaande artikel over Godard van Reede (red.)*], welke van generatie op generatie zou overgaan op zijn nakomelingen.

Zijn zoon Frederik Christiaan, tweede graaf van Athlone (1668-1719), koos weliswaar voor een militaire loopbaan, maar was kennelijk niet zo vaak van huis als zijn vader. In 1695 werd hij lid van het Utrechtse stadsmuziekcollege, het Collegium musicum.

In de tweede helft van de achttiende eeuw waren Frederik Christiaan Reinhard van Reede (1743-1808), vijfde graaf van Athlone, en zijn echtgenote Anna Elisabeth van Tuyl van Serooskerken (1745-1819) de centrale figuren op Huis Amerongen. Annebet, zoals zij meestal werd genoemd, was een volle nicht van Belle van Zuylen en een enthousiast muziekliefhebster die veel tijd en geld aan het huiselijk musiceren zou besteden. Zij trouwde in 1765 met Frederik

Christiaan Reinhard en zij kreeg negen kinderen, van wie het merendeel, zoals blijkt uit bewaard gebleven rekeningen, muzieklessen kreeg.

Uit de opbouw van de muziekbibliotheek van Huis Amerongen die gedrukte en handgeschreven banden en losse partijen uit de periode 1764-1929 omvat (met een nadruk op 18de-eeuwse muziek), blijkt niet alleen welke instrumenten werden bespeeld, maar geeft ook inzicht in de muzikale smaak van een bepaalde periode.

Verschillende banden of partijen zijn voorzien van de initialen van Frederik Christiaan Reinhard van Reede of een ex libris van Annebet. Afgaande op de moeilijkheidsgraad van de door hem gesigioneerde partijen moet hij een verdienstelijk violist en fluitspeler zijn geweest, die in 1766 toetrad tot het Collegium Musicum. De eerste violist van dit gezelschap, Gaetano Franceschini, droeg zijn in 1769 fraai uitgegeven zes sonates voor twee violen aan hem op. Helaas is van deze sonates alleen de tweede vioolpartij bewaard gebleven, zoals ook diverse andere ensemblewerken incompleet aanwezig zijn. Dit bewijst wel hoezeer de Amerongse muziekverzameling typische gebruiksmuziek was, die verspreid raakte onder (ofwel eigendom was van) de diverse vrienden en familieleden die bij de Van Reedes muziek kwamen maken.

Annebet speelde clavecimbel, zong ook en nam danslessen van stadhoudelijke dansmeesters. Direct na haar huwelijk schafte zij het nog steeds in het kasteel aanwezige instrument aan. Zij musiceerde samen met haar man, haar kinderen en verdere familieleden die eveneens actief waren in het Collegium Musicum, waarbij een voorkeur bestond voor (bewerkt) repertoire van Italiaanse (opera)componisten.

Uit diverse rekeningen blijkt dat zij vaak kamermuziek via een Haagse muziekhandel aanschafte en muzieklessen volgde bij aan het Hof verbonden musici. Ook was zij het die de Utrechtse orgelmakers Bätz een nieuw kabinetorgel liet bouwen, dat eveneens nog steeds op Amerongen aanwezig is. In de muziekbibliotheek is tevens een groot aantal muziekdrukken en manuscripten aanwezig van Cornélie van Wassenaer (1799-1850) en van leden van de familie Van Aldenburg Bentinck in wiens bezit het huis in 1879 kwam. De centrale rol van het clavecimbel is dan overgegaan op de pianoforte, een instrument dat met zijn grote dynamische mogelijkheden tegemoet kwam aan de smaak van de 19de-eeuwse liefhebbers van salonmuziek.

Een overzicht van de muziekbibliotheek inclusief enkele muziekfragmenten, is te vinden in het archievenoverzicht op www.hetutrechtsarchief.nl De archiefstukken uit de muziekbibliotheek zijn ter inzage in de studiezaal van Het

N.B. Er wordt verbouwd bij Het Utrechts Archief.

Daardoor is voor langere tijd een groot deel van de archieven niet in te zien of gelden er speciale regels. Meer informatie vindt u op de website of per telefoon.

* * *

Herinneringen uit 1918

Een van de Vrienden van de Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen, de heer Th.E.H. Huygen, stelde een familieverhaal ter beschikking voor gebruik in het Bulletin. Daarvoor wil de redactie op deze plaats haar dank uitspreken. Wij hebben de notities van de heer Huygen verdeeld over twee artikelen.

Eerste deel:

“ In 1918 was de vader van mijn moeder ‘huismeester’ of majordomo op kasteel Amerongen, waar Godard etc. Graaf van Aldenburg Bentinck met zijn gezin woonde. In ‘moderne’ termen, manager. Geen sinecure, want toen, en zeker voor de Eerste Wereldoorlog en tot na 1929 werkten er alleen al in en om het kasteel, de tuinen, de stallen, meer dan 100 mensen. In het nog steeds mooie dorp was de graaf verreweg de grootste werkgever.

Mijn grootvader en zijn gezin van echtgenote, een zoon en vier, later drie dochters woonde in wat nu ‘Het Zuidelijke Paviljoen’ genoemd wordt. Een ruim huis met een grandioze historische sfeer dat tegelijk met het huidige kasteel en andere bijgebouwen omstreeks 1680 gebouwd is, nadat de Fransen het oude kasteel in 1672 verbrand hadden. Het ligt tegenover het kasteel, gescheiden door een gazon van ongeveer 110 meter, in het stille park, omgeven door hoog geboomte, binnen de buitenste gracht, dichtbij en toch ver van het dorp, met een mooi uitzicht.

Daar was mijn moeder net negen jaar geworden, toen de gruwelen van de eerste oorlog ophielden. In die jaren had de graaf aardappels laten verbouwen op het grote gazon, omdat ook Nederland enigszins de invloed van de blokkade voelde. En hoe weinig mensen woonden er toen in het te kleine landje, vergeleken met nu!

Verder was de oorlog gelukkig aan het zachtmoedige meisje voorbij gegaan en ze had onbezorgd kunnen leven in deze prachtige en idyllische wereld. Ze heeft mij verteld dat haar grote broer, die negen jaar ouder was, op een grote kaart in zijn kamer alle veldslagen van het westelijk front gevolgd had, met vlaggetjes voor de posities van de verschillende legers.

Op 10 november vluchtte de afgezette keizer Wilhelm II Von Hohenzollern met een lange trein met bezittingen die hij had kunnen redden en met een kleine staf van generaals en dignitarissen en dienstpersoneel en zijn vleugeladjutant, [uit] zijn muitende land dat de kant van Rusland leek op te gaan. Graaf Bentinck had hem op verzoek van de Nederlandse regering gastvrijheid toegezegd op zijn kasteel, niet omdat hij zo dol op hem of op zijn land was, want de familie was veeleer Engels-georiënteerd, maar omdat ze allebei lid waren van de Johanniter Orde. Een laat voorbeeld van middeleeuwse feodale saamhorigheid.

Op 11 november, de dag waarop aan het westelijk front over de bloeddoodrenkte velden de kanonnen, de mitrailleurs, de geweren en de tanks eindelijk zwegen om 11 uur in de ochtend, kwam in de vroege ochtend de graaf naar het huis van mijn grootouders gerend, voorzover zijn ruim 60 jaren hem dat toelieten, en riep buiten al, 'Hendrik, ze zijn gekomen.' Mijn moeder keek uit het raam van haar slaapkamer en zag op het bordes en op de hoge trap een aantal lange gestalten staan in bijna tot de grond reikende grijze jassen. Ze praatten op luide toon.

In de weken daarna burgerde de keizer zich in op het kasteel. Hij had nog steeds de grootste mond en was ervan overtuigd dat zijn ontredderd volk hem weldra zou smeken terug te komen.

Voor mijn grootvader was het een drukke tijd, want voor korte tijd stond het kasteel in de schijnwerpers van de wereldpers en hij wilde begrijpelijk zo goed mogelijk voor de dag komen. Mijn moeder merkte dat er ook Duitse dienstmeisjes op het kasteel kwamen.

De gast was tegenover het kleine meisje heel vriendelijk: ze mocht rijden op het paard, Urania, van de overleden keizerin, en de vriendelijke oude heer met witte snor en puntbaardje praatte met haar.

Sinterklaas speelde geen rol in de cultuur van mijn grootouders, dus iedereen leefde in december naar het grote Kerstfeest toe, waarvan de viering dit jaar een extra dimensie had gekregen. De hele familie was aanwezig, ook de grote broer die dat jaar in Groningen theologie was gaan studeren, toen de grote dag aanbrak."

* * *

“ ‘n Prettig uiteinde en een goed begin “ ... Toen en nu

Dat zeggen wij meestal tegen elkaar rond het einde van het jaar. Ook dit jaar wenst de redactie van het Bulletin alle lezers weer *van harte gezellige Kerstdagen toe en een goede jaarwisseling !*

Momenteel houdt assistent-conservator Lodewijk Gerretsen vraaggesprekken met familieleden van vroegere bewoners van “het Huis”. Niet alleen de familieleden van Godard Graaf van Aldenburg Bentinck werken graag mee aan deze ‘oral history’, maar ook nazaten van de mensen die ooit deel uitmaakten van de staf hebben genoeg te vertellen.

Hieronder citeren wij uit een gesprek, dat Gerretsen had met de kleinzoon van de huismeester, die rond 1918 de leiding had over de ruim 100 mensen die in en om het kasteel werkzaam waren:

Kerstfeest 1918 op Kasteel Amerongen

Tweede deel:

“Mijn grootouders en hun gezin waren door de functie van mijn grootvader, altijd uitgenodigd op de Kerstviering op het kasteel.

Mijn moeder vertelt verder.

Het vroom en het had een beetje gesneeuwd; terwijl we naar het kasteel liepen, knerpte de sneeuw onder onze voeten. Het was stil en donker met een mooie sterrenhemel. In het kasteel was alles vrolijk verlicht. Iedereen was in een feestelijke stemming en in de mooiste kleren. We gingen naar de Galerij op de eerste verdieping. Daar stond naast het orgel een grote kerstboom. Er waren veel familieleden van de graaf en kennissen uit de provincie, en onbekende mensen die met de keizer meegekomen waren. Alle heren waren in rok en iedereen droeg [al] de medailles die hij [op de borst dragen] kon, en alle dames waren in groot avondtoilet. De graaf en zijn zoons en dochter kwamen binnen, en ook de keizer met een klein gevolg van opgetooide heren. Het zal wel heel wat minder geweest zijn dan waaraan hij gewend was.

De Galerij was prachtig versierd. Behalve de kerstboom was er overal denngroen en heel veel kaarsen maakten de ruimte zo licht dat we het schijnsel buiten zagen over het gazon tot aan ons huis toe. Alle heren en dames zagen er prachtig uit en iedereen was blij.

De graaf las het Kerstverhaal uit de bijbel en daarna zongen we Kerstliederen, terwijl de graaf op het orgel speelde. De hofprediker van de keizer was er ook

en hij hield een preek in het Duits, die ik niet erg goed kon volgen. Mijn vader zei dat hij God en de keizer een beetje door elkaar haalde. Daarna kwamen er allerlei lekkere hapjes met kaviaar, zalm, kreeft en dat soort dingen. Ik mocht ook een beetje champagne proeven, maar ik vond het niet lekker. Daarna begonnen de heren sigaren te roken en allerlei kleurige likeurtjes te drinken. Het was nog steeds Kerstfeest. Iedereen begon hoe langer hoe harder te praten en het was alsof het hoe langer hoe lichter en feestelijker werd. Ik begon toen wel wat moe te worden.

Eindelijk begonnen de gasten te vertrekken, maar de keizer bleef vrolijk doorpraten met de graaf en een paar andere heren. Nog later, toen alle gasten weg waren, gingen wij ook naar huis, weer over de knerpende sneeuw. Boven ons was een stralende sterrenhemel, zoals het eigenlijk hoort op een Kerstnacht. Het was een prachtig feest geweest.

Thuis pakten we de cadeautjes uit die we vanonder de grote kerstboom hadden mogen uitzoeken; voor mij was er een album over cactussen en een ander over Indië.

Voor ik naar bed ging, keek ik nog even uit het raam. In het kasteel waren nog verscheidene ramen verlicht. Prachtig stil maanlicht lag op het voorplein tussen ons huis en het kasteel. De schaduwen van de bomen lagen er donker op. Het was er vrede op aarde, zoals het Kerstlied zegt.”

* * *

De tijden zijn veranderd, maar nog steeds is er de behoefte om samen met de mensen die ons lief zijn het Kerstfeest te vieren.

Dit feest van alle tijden en van alle plaatsen wordt nog altijd gevierd.

Al enkele jaren worden alle Amerongse schoolkinderen uitgenodigd voor *de Lampionnoptocht door de Kasteeltuyn; dit jaar zal dat plaatsvinden op 10 december*. Er is een Kerstman en muziek, en uiteraard een grote kerstboom. De ouders krijgen via de scholen een uitnodiging en zij kunnen hun kind, behalve voor de lampionnoptocht, ook opgeven voor de middagactiviteiten. Dan is er een knutselworkshop, de Kerstverhalenvertelhoek en een poffertjesmaaltijd. Ook de ouders zullen niet stil hoeven zitten. De middagactiviteiten starten om 16.00 uur en hiervoor wordt een bijdrage in de onkosten gevraagd.

P. Vink-Vreugdenhil

* * *

Verhoging minimum donatie

Al meer dan 7 jaar wordt van de Vrienden van Kasteel Amerongen eenzelfde minimum jaardonatie gevraagd. Ook na de invoering van de euro begin 2002, veranderde het bedrag niet.

Intussen zijn in die periode de kosten voor alle activiteiten en werkzaamheden behoorlijk gestegen (denk bijvoorbeeld aan de porti en het uitgeven van het Bulletin). Verscheidene donateurs spelen op deze situatie in door een hoger bedrag over te maken, hetgeen het bestuur zeer waardeert.

Teneinde als Vriendenkring op adequate wijze de zorg voor kasteel, tuin en park te kunnen blijven ondersteunen, acht het bestuur het verantwoord om met ingang van 2005 de minimum bedragen enigszins te verhogen tot:

- € 17,50 - als jaardonatie
- € 25,- - als minimum jaardonatie voor 2 personen uit één gezin
- € 30,- - als minimum jaardonatie voor 3 en meer personen uit één gezin
- € 175,- - als minimum donatie voor het leven.

Het bestuur vertrouwt op uw begrip voor deze aanpassing.

Begin 2005 zullen de jaardonateurs een brief met acceptgiro ontvangen.

F.C. Zuidema
penningmeester

* * *

Interesse in het verleden

Op bladzijde 17 in dit Bulletin wordt gesproken over de kinderen van Louise Henriëtte van Nassau Zuylestein die “al eerder” overleden waren. Voor wie wil weten wie deze kinderen zijn, volgt hier een kleine uitleg.

De oudste zoon, Godard Adriaan 3de Graaf van Athlone, is in 1736 op twintigjarige leeftijd overleden aan de pokken, terwijl eerder in datzelfde jaar, zijn één jaar jongere broer Frederik Willem, de ziekte had overwonnen. Maar, als deze 4de Graaf van Athlone, op 30-jarige leeftijd vader van twee jongens en een meisje is, en zijn jongere zuster ‘Chrisje’, die dan 28 jaar is en moeder van twee zoons en drie dochters, slaat het noodlot toe. Zij zijn beiden in 1747, een maand na elkaar overleden. Niet ten gevolge van de pokken, maar waaraan wel wordt niet genoemd in het boek van mevrouw Mulder.

H.F.R.-v.B.

* * *

Colofon

Kasteel Amerongen, Drostestraat 20, 3958 BK Amerongen.
telefoon: 0343 – 45 42 12.

*

Redactie Bulletin Kasteel Amerongen:

T. Eijffius

H.F.Rotgans – van Blerkom

P. Vink – Vreugdenhil

*

Secretariaat Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen

t.a.v. mevrouw C.A. de Ridder – Hendriks,

Dijkstraat west 168, 3906 WR Veenendaal.

Tel.: 0318 – 55 23 54.

E-mail: cis.ridder@planet.nl

*

Donateur- en vrijwilligeradministratie Stichting Vriendenkring

t.a.v. de heer en mevrouw A.M. Alders,

Boslaan 30, 3958 GZ Amerongen.

Tel.: 0343 – 45 67 55

E-mail: svka-admin@planet.nl

*

De tuinen van Kasteel Amerongen worden in 2005

vanaf Pasen – 27 maart weer opengesteld.

Rondleidingen voor volwassenen en aparte voor kinderen

telefonisch afspreken met VVV tel. 0343 – 45 20 20.

Tijdens het winterseizoen wordt bij VVV een antwoordapparaat ingezet.

*

© Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen.

ISSN: 1382 – 8916

Drukkerij Print '81, Doorn.

Theeschenkerij De Paardenstal Kasteel Amerongen

*Komt u eens genieten van onze High Tea 'Elizabeth'!
Deze typisch Engelse Tea bestaat uit diverse zoetig- en hartigheden
zoals bijvoorbeeld scones, muffins, quiches, enz..
Hierbij serveren wij onbeperkt thee. Prijs € 16.50 p.p..*

Graag van te voren reserveren.

Theeschenkerij "De Paardenstal" wordt geëxploiteerd door:
Creatieve Partyverzorging "de Preuverie" te Barneveld
Tel: 0342-424328

e-mail:
info@depreuverie.nl
internet:
www.depreuverie.nl

VAN HOOGEVEST ARCHITECTEN

Hoofdvestiging: Westsingel 9, 3811 BA Amersfoort
(033) 463 17 05 (tel.) (033) 461 08 54 (fax)
e-mail: bureau@vanhoogevest.nl
website: www.vanhoogevest.nl

Kantoor: Utrecht Achter de Dom 10, (030) 2319195 (tel.),
Amsterdam Jan Luijkenstraat 10, (020) 5720851 (tel.)

Het Nieuwe Rijksmuseum Amsterdam

Van Hoogevest Architecten is een Amersfoorts bureau dat in 1910 werd opgericht. De nieuwbouw van toen is het jonge monument van nu en deze kwaliteit van ambachtelijk bouwen is bewaard gebleven. Door integratie van moderne ontwerptechnieken is Van Hoogevest Architecten uitgegroeid tot een eigentijds architectenbureau dat gespecialiseerd is in nieuwbouw en restauratie. De kennis op restauratiegebied kreeg ruime erkenning door de recent ontvangen opdracht voor de restauratie van het Rijksmuseum in Amsterdam. In toenemende mate is er belangstelling voor een derde discipline binnen het bureau, die betrekking heeft op onderhoud en beheersproblematiek. De combinatie van drie specialismen: nieuwbouw, restauratie en onderhoud onder één directie is gunstig. Hierdoor behoort multidisciplinaire planontwikkeling tot de mogelijkheden, hetgeen in de praktijk een verhoging van kwaliteit en een besparing van kosten betekent.

INSTALLATIEBEDRIJF

MEIJER B.V. AMERONGEN

KOUDIJS

LEERSUM

AMERONGEN

☎ 0343 - 45 1233 fax 0343 - 45 68 88

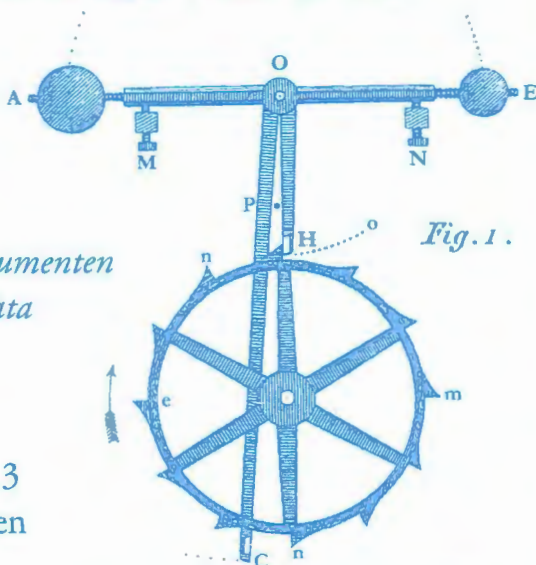
- Sanitair
- Lood- Zink- en Dakwerk
- Centrale Verwarming
- Gas- en Waterfitter
- Elektrotechnische Installaties
- Ventilatie

M.B. HOENCAMP

Restauratie van:

- * *uurwerken*
- * *fijnmechanische instrumenten*
- * *barometers & automata*

H. v/d Boschstraat 3
3958 CA Amerongen

De Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen

is opgericht in 1983 en heeft ten doel de Stichting Kasteel Amerongen behulpzaam te zijn bij de exploitatie en restauratie van Kasteel Amerongen en de daarin aanwezige inventaris.

In verband met een omvangrijke restauratie is het kasteel tijdelijk gesloten voor bezoekers. De tuinen en het park zijn van 1 april t/m 31 oktober wèl opengesteld. Tijdens het seizoen worden tuinrondleidingen gegeven. Speciale kinderrondleidingen en kinderfeestjes zijn ook mogelijk. Informatie: VVV Amerongen, tel.: 0343 - 45 20 20.

Steunt u Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen?

- Jaarlijkse bijdrage voor een donateur, minimum € 16,-
- Voor twee personen uit één gezin, minimum € 23,-
- Voor drie of meer personen uit één gezin, minimum € 28,-
- De donatie voor het leven bedraagt € 160,- per persoon.

Informatie en/of aanmelding donateurs bij Administratie SVKA: de heer en mevrouw Alders, Boslaan 30, 3958 GZ Amerongen. Tel.: 0343 - 45 67 55. E-mail: svka-admin@planet.nl

Donateurs ontvangen drie maal per jaar het Bulletin en een uitnodiging voor de donateursmiddag. Tevens genieten zij, op vertoon van hun geldige donateurskaart, vrije toegang tot het park en de tuinen gedurende de openingsuren, behoudens wanneer er speciale evenementen zijn, dan zal een eventuele korting op de toegangsprijs worden aangegeven.

Huisconcerten

In het Koetshuis op het terrein van Kasteel Amerongen, worden regelmatig huisconcerten gegeven.

Reserveren kaarten: mevrouw A. Struyck, tel 0343 - 48 17 02, e-mail: astramed@worldonline.nl of VVV, tel.: 0343 - 45 20 20.

ISSN: 1382-8916

